

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy
M. D. Rettigové 4, 116 30 Praha 1

Malba II – plocha a linie, cesta k výtvarnému myšlení

vyučující: MgA. Pavla Gajdošíková Ph.D.

Kurz se zaměřuje na ateliérovou výuku, která reflektuje plošné malířské vnímání. Je pokračováním setkávání studentů s historickými i současnými tendencemi ve výtvarném umění a jeho následnou transformací do pedagogického procesu.

Studenti detailněji rozvíjí principy plošné tvorby, linii, tvar, prostor, světlo, strukturu v malbě. Kurz zprostředkuje hlubší poučení o barvě, základy barevné kompozice, zaměří se na různé interpretace reality. Studenti si během vybraných etud ověří proměny malířského vyjádření a funkce barvy, důležitost barevného vyjádření ve výtvarném umění v různých stylech a epochách. Výsledkem kurzu je prezentace autorského portfolia studentů, ve kterém hledají vlastní řešení konceptu na aktuálně zadaného téma.

Součástí celého procesu práce je průběžná reflexe a sebehodnocení výtvarného procesu, který zároveň pomáhá pochopit autorskou tvorbu z pozice výtvarného pedagoga. Pochopení a zařazení vlastní tvorby do kontextu současného umění, prostřednictvím návštěvy výstavy v galerijní instituci.

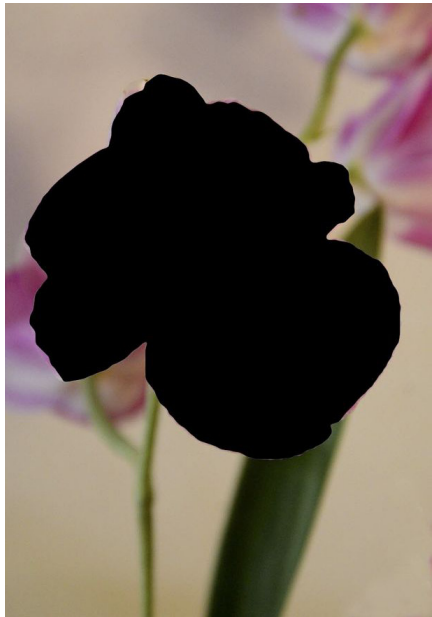
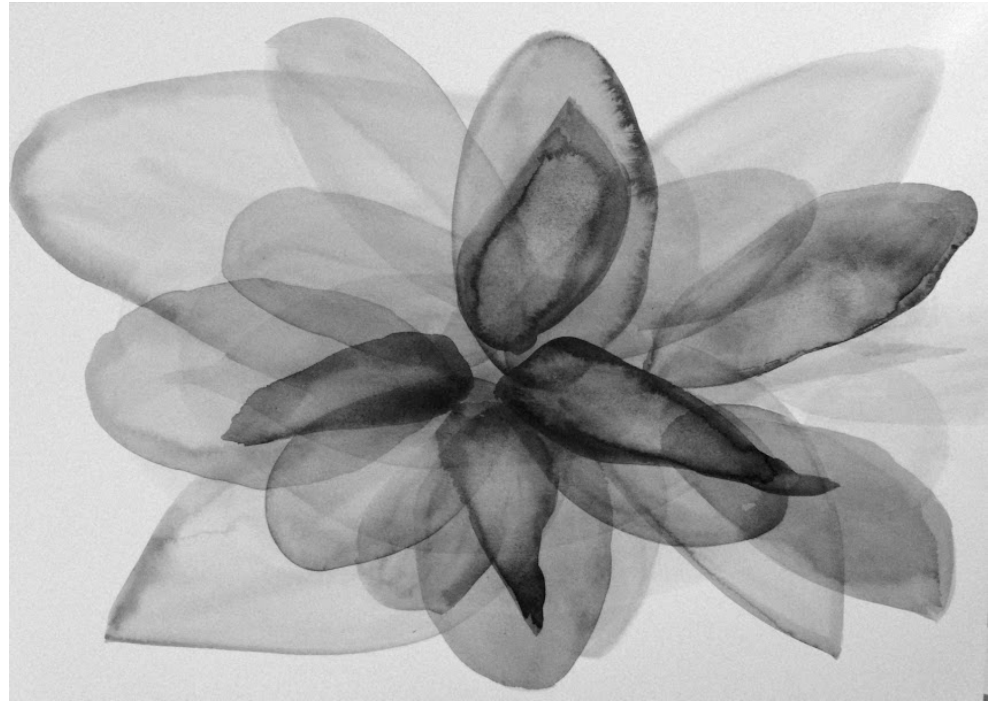
Květiny - Tvar - Skvrna

Sylabus se může měnit dle aktuální situace:

- Úvodní setkání, kresebné techniky: seznámení se s rozmanitými malířskými postupy, teoretické souvislosti s uměleckými směry 20. a 21. st.
- Individuální práce na projektech pod vedením výtvarného pedagoga a umělce:

Ateliérová výuka, která se soustředí na malířské etudy na dané téma:

1. Program kurzu- představení, základy akvarelu
2. Práce v plenéru - návštěva botanické zahrady - akvarel, akryl
3. Tvar - abstrahování květiny - akvarel, akryl
4. Skvrna - akryl
5. Společná návštěva výstavy současného umění
6. Individuální projekt vycházející z předchozí výtvarné tvorby

Ke splnění kurzu:

V případě omezení prezenční výuky bude kurz veden distanční formou.

- aktivní účast
- splnění zadaných úkolů, reflektivní komentář (min. rozsah 2 normostrany)
- komentář k navštívené výstavě
- návrh vyučovací hodiny inspirované uskutečněnou výtvarnou tvorbou

Zpracování zadaných úkolů do elektronické podoby (vytvoření vlastního PDF),
zaslání či uložení tohoto souboru na požadované médium (google disk) do 20.1. 2021

Kvalitně vyfocené a upravené artefakty budou doplněny reflexivním komentářem, který bude popisovat proces tvorby. Tento komentář bude doplněn reflexí společně navštívené výstavy v galerii. Návrh vyučovací hodiny inspirované uskutečněnou výtvarnou tvorbou (cca 1 normostrana) - popis, cíle, dle didaktických požadavků VV

Malba jako médium

Malba spočívá v nanášení barev více méně v souvislé vrstvě na podložku.

Od kresby se malba liší zejména tím, že jejím hlavním výrazovým prostředkem je barva a také plocha.

Základ slova (malba, malíř, malovat ...) pochází z německého „malen“, které je odvozeno ze starohornoněmeckého slova „mal“= „skvrna, znamení“.

Každé slohové období se vyznačuje specifickou tematikou, ale i preferencí některých druhů malířských technik.

Malbu lze dělit podle různých kritérií: podle použitých barev, jakou technikou či technikami jsou nanášeny, na jaký materiál se barvy nanášejí, jak se upravuje jejich povrch, čím se maluje, a konečně i podle námětu vyobrazení.

Barvy a techniky: Olejomalba, Akrylová barva, Tempera – ředěná vodou nebo vaječná (Akvarel) – vodové barvy, Enkaustika – malba barvami s voskem, Kvaš, Pigment s pojídlem

Rukopis: Malba štětcem, Malba pastózní – tubičkou barvy, špachtlí, prstem, hřebenem, Stamp art – malba otiskem barvy z razítka, houbičky, aj. předmětů zanechávajících specifickou strukturu Dripping – barva naléváná, nakapávaná, rozstříkovaná (např. Jackson Pollock)

Malba vymývaná vodou, rozpité barvy

Grisaille – jednobarevná stínová malba (šedá, hnědá, modrá)

Pointilismus – malba tečkovaná

Nástěnná malba

do mokré omítky (freska), do suché omítky (al secco),
sprejem z volné ruky nebo přes šablonu (graffiti),
Malba pod omítkou, proškrabávaná (sgrafito)

Další materiály

Malba na dřevo, podklad křídový

Malba na plátno (často šepsované), hedvábí

Malba na papír, papyrus, pergamen, kůži

Malba švarclotem na barevné sklo, užívaná k Vitráži

Podmalba na čiré sklo

Malba na porcelán

Malba na keramiku

Francisco Goya, Oblečená Maja, olej na plátně, 1800-1805

Francisco Goya, Saturn požírající jedno ze svých dětí, olej na plátně, 1823

Pojmy k malířským technikám

Alla prima – malba „na poprvé“. Jde o přímou malbu v jedné vrstvě, kdy se maluje mokrým do mokrého. Malba je dokončena na jedno sezení.

Malba na pokračování (vrstevnatá výstavba obrazu) – malba na několik sezení. Maluje se v několika vrstvách přes sebe. Spodní vrstvy musí vždy dobře proschnout. Přes tyto spodní vrstvy se nanáší horní lazurní vrstvy.

Pastózní technika (impasto) – malba hustými pastózními barvami přímo z tuby. Nanáší se ve větších vrstvách, někdy se využívá i jejich struktury. Barva se nanáší štětcem, špachtlí i prsty.

Strukturální malba – malba, která využívá jako výrazového prostředku také účinku struktur a plasticity (mírný barevný reliéf). Struktury se vytváří pomocí špachtle, prstů a jiných nástrojů, kterými působíme na barvu. Pokud chceme mít reliéf výraznější, provedeme nejprve strukturální podmalbu sádrou hmotou (např. sádra + latex) a po zaschnutí na ni malujeme barvami.

Lazura – průsvitná barevná vrstva nanášená pod nebo na jinou barevnou vrstvu, jejíž odstín ovlivňuje.

Lavírování – akvarel nebo kresba tuší s omezeným počtem barev (max. 1 – 2 odstíny). Tuše nebo barvy se ředí vodou a používají se v různých hustotách (tmavostech). Lavírování se používá v kresbě i v malbě.

Podmalba – přípravná, předběžná malba provedená pod finální malbu v základním neutrálním tónu. Rozvrhuje kompozici, utváří hlavní formy obrazu.

Podklad (podkladový nátěr, šeps) – nátěr podložky, který zajišťuje dobré přilnutí barvy. Podklad upravuje savost podložky a izoluje od ní barevnou vrstvu. Jeho složení musí odpovídat použité technice.

Intenzita barvy – stupeň síly a zářivosti barvy.

Lokální barva – skutečná, ničím neovlivněná barva předmětu.

Valéry – barevné odstupňování lokální barvy přimícháním černé nebo bílé barvy.

Kompozice - malířovo uspořádání prvků na malbě nebo kresbě.

Technika stříkání – silně zředěná barva se na podložku stříká fixírkou nebo stříkací pistolí. K vykrývání míst, na která nechceme, aby se dostala barva, můžeme použít papírové šablony, lepicí pásku apod.

Tupování – využití otiskování polosuchého štětce, hadříku či houbičky na podložku, čímž vytváříme pravidelnou strukturu.

Maskování – (vykrývací technika, rezerváž) – vykrývání maskovací kapalinou, voskem, voskovým pastelem, klovatinou, lepicí páskou, šablonami apod. Maskovací látka kryje podložku a chrání ji

před dalším nátěrem barvy. Po odstranění maskovací látky se objeví původní barva podložky.
Kombinované techniky – v kresbě a malbě se tento termín týká použití různých médií na jednom obraze. Např. inkoust, vodové barvy a pastel. Dále i kombinace podkladů: např. lepenka a no-vinový papír.

Krycí barva – neprůhledná barva, která má takovou krycí schopnost, že překryje podmalbu nebo vrstvu jiné barvy.

Médium – tento termín má dva odlišné významy: kapalina (pojivo), ve které suspendují pigmenty, např.: lněný olej pro olejomalbu, akrylová pryskyřice pro akrylovou malbu atd. Médium je i výraz pro materiál či techniku, které si umělec vybral pro svou práci – barva, inkoust, tužka, pastely atd.

Pojivo – médium, které nese pigmenty v suspenzi a činí je schopnými nanášení na povrch. Někdy je nazýváno základ.

Rukopis (malířský) - označení umělcova specifického technického přednesu. Rukopis může být splývavý, uhlazený, nebo naopak energický, dělený či strukturální. Zkoumání malířského rukopisu pomáhá k identifikaci a datování neurčitých obrazů, při odhalování falz (padělků), rozlišování děl umělce, školy a následníků.

Kolorování – doplňování výtvarného díla barvou, která pak má jen doprovodný význam.

Monochromní – jednobarevný.

X polychromní – mnohobarevný.

Současná malba

3.2. Jak namalovat postkonceptuální obraz?

V souladu s výše nastíněným formátem může následující seznam posloužit jako přehled zvyklostí nebo rozpoznávacích znaků doprovázejících formu „postkonceptuálního obrazu“:

1 Postkonceptuální práce v malířství jsou vytvářeny ve vědomém vztahu k dosavadnímu historickému formování média malby, konceptuálních směrů, uměleckého provozu a potažmo současné teorie umění. Sledujeme u nich hybridní formu, kterou lze jak pozorovat tak číst.

2 Postkonceptuální obraz často vzniká za pomoci technických či mediálních obrazů (fotografie, počítačová grafika, videoprojekce ad.) a pomocí tzv. postprodukce. Jeho formy a nakonec i výklad jsou tímto výrobním postupem již v samotném základu vzniku díla principiálně ovlivněny.

3 Postkonceptuální obraz je spojen s využitím netradičních materiálů, technologií, nových verzí adjustace, technologického zpracování či komplexních instalací včetně hledání nových cest uvedení díla do výstavního kontextu.

4 Hranice mezi konceptuálním a postkonceptuálním obrazem je běžně rozostřena odbouráváním rukopisu, který by vymezoval příslušnost k určitému datu. Samotní tvůrci se vědomě vystavují podezření z eklekticismu či možnému uvíznutí v bezcílném opakování již proběhlých uměleckých postupů. Bez znalosti kontextu vzniku díla je nemožné dílo obhájit či interpretovat, ale prakticky ani plnohodnotně vnímat či smysluplně vystavovat. Díla této skupiny vznikají s vědomím autorského rizika, že nemusí být běžným divákem plně dekodována.

5 Současná postkonceptuální díla v protikladu ke konceptuálním zvyklostem šedesátých a sedmdesátých let (symbolizujících pokusy o vytvoření univerzálního výkladu umění skrze

myšlenku) výrazně akcentují osobnost a individualitu autora. Ve stejný okamžik platí, že motivy či vizuální inspirace včetně zpracovávané látky více než kdy jindy v historii reagují na celospolečenské kulturní, geopolitické a sociální změny. Vytvářejí tak globální rámec interpretace, který je ovšem nezbytně nutné číst v disciplinárním a lokálním kontextu.⁹³

6 Samotná role, funkce a oprávněnost tvořit současné umění je v procesu postkonceptuální tvorby často programově zpochybňována.⁹⁴

7 Systematizace výrobních procesů, opakování zavedených metod a zmnožení výstupů tvorby vede v dlouhodobém horizontu k legitimizaci prakticky jakéhokoli díla. Nezbytnou součástí prosazení díla je možnost jeho ukotvení v rámci lokální sociální sítě a regionálního dění. Mluvíme o nezbytnosti vytvoření silné umělecké značky.

8 Mezi uměleckým záměrem, schopností diváka vnímat předkládané dílo a kontinuálním výkladem je vždy dostatečný prostor pro deformaci původní myšlenky. S novými pohledy přicházejí nové interpretace.

9 Jediným českým skupinovým programem v současném malířství je žádný program nemít.⁹⁵

[Obr. 21, 22]

93 Srov. Tomáš POSPISZYL, "Umění z druhé strany oceánu", in: Tomáš POSPISZYL (ed.), *Před obrazem*, Praha: OSVU, 1998, s. 29.

94 Podle Baudrillarda je ovšem i ironie součástí uměleckého spiknutí. Srov. BAUDRILLARD, *The Conspiracy of Art*, s. 27.

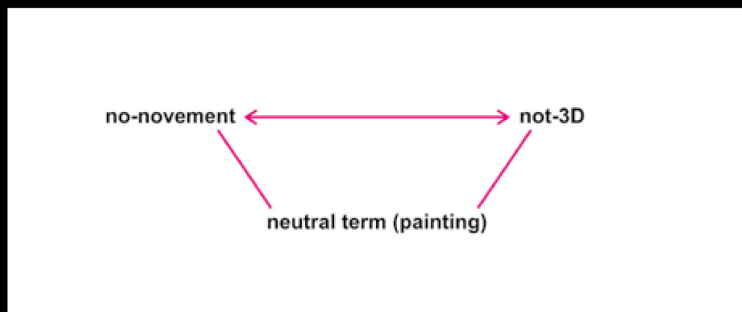
95 Vybrané konstatace je třeba brát za obecné. „Nejprogramovější skupinou“ jsou představitelé Prague Stuckistism (Robert Janás, Jiří Hauschka, Filip Kudrnáč, Markéta Urbanová, Jaroslav Valečka, Lukáš Orlita, Matin Salajka, Jan Spěváček a Jaromír Švejdlík aka Jaromír 99), kteří se ovšem po vzoru britských zakladatelů Billa Childrise a Charlese Thompsona vymezují právě proti konceptuálním přístupům v malbě. Za zmínku pak stojí i skupina OBR založená v roce 2006 studenty a absolventy pražských ateliérů Stanislava Divíše a Michaela Rittsteina (Josef Achrer, David Hanvald, Martin Krajc, Ondřej Maleček, Karel Stědý). I v tomto případě je však program více „otcem myšlenky, než reálné stanovením uměleckým obsahem“.

2.4.
Ztraceno v překladu
(Expanded Painting)

[Obr. 14] Fareseův diagram

Zdroj: <http://www.janushead.org/7-2/Fares.pdf>

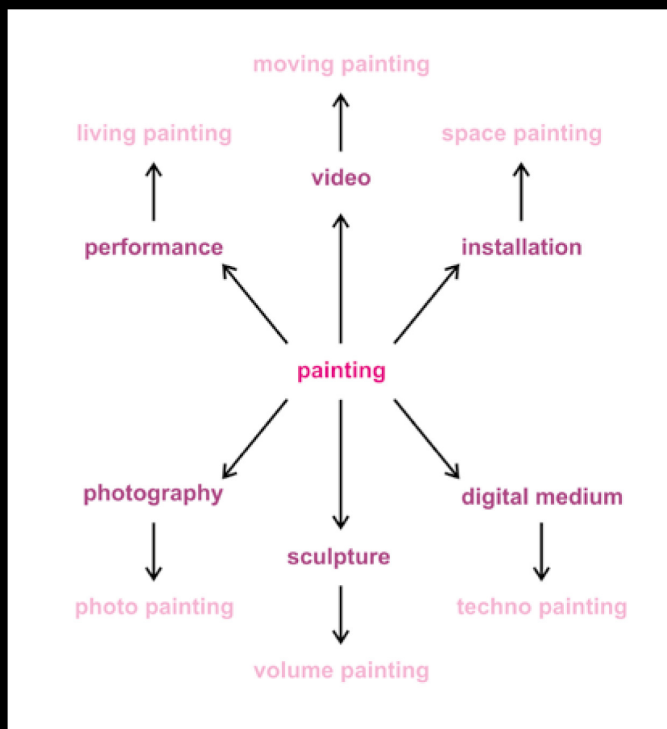
"Běžná malba" bez pohybu a prostoru.

[Ob. 15] Obr. Postavení „rozšířené malby“ podle Baragána

Zdroj: http://www.cottelston.com/mashmiami_pop_essay.html

The Multiple Inclusion Diagram (MID) – Diagram zahrnující multiplikované možnosti malby.

zdroj: DUB, P. : *Vybrané postkonceptuální přesahy v současné české malbě*, 2012

Rozdělení barev

ZÁKLADNÍ BARVY – jsou modrá, žlutá a červená.

SEKUNDÁRNÍ BARVY – vzniknou smícháním dvou barev základních. Jsou to oranžová, fialová a zelená barva.

TERCIÁRNÍ BARVY – vzniknou smícháním základní a nejbližší sekundární barvy. Např. mezi žlutou a oranžovou je terciární barva žlutooranžová viz. model barev.

KOMPLEMENTÁRNÍ BARVY – barvy ležící proti sobě, jsou to barvy komplementární. Jsou proti sobě v maximálním kontrastu a používají se často tak, že jedna barva je převládající a druhá zde tvoří doplněk, akcent.

TÓN – barvy viditelného spektra nazýváme „čisté tóny“. Přidáním bílé nebo černé vznikne „tón“. Při kombinaci určitého tónu s jeho světlejším nebo tmavším odstínem vzniká tzv. **TÓN V TÓNU**. Tato kombinace je hojně používána v kadeřnictví, ve vzorech látek, koberců, podlahoviny, tapet aj.

SYTOST – nejintenzivnější podoba tónu je sytá, netlumená černou nebo bílou.

SVĚTLÝ ODSTÍN – tón, do něhož byla přidána bílá. Světlé odstíny vč. pastelových patří mezi barvy vhodné pro převážnou výmalbu místností.

TMAVÝ ODSTÍN – je tón vzniklý přidáním černé, barvu ztmavuje.

PASTELOVÉ BARVY – jsou barvy tlumené silně bílou nebo šedou. Obtížně se reprodukuje. Jsou vynikající jako podklad pro další barvy sytější nebo kontrastnější.

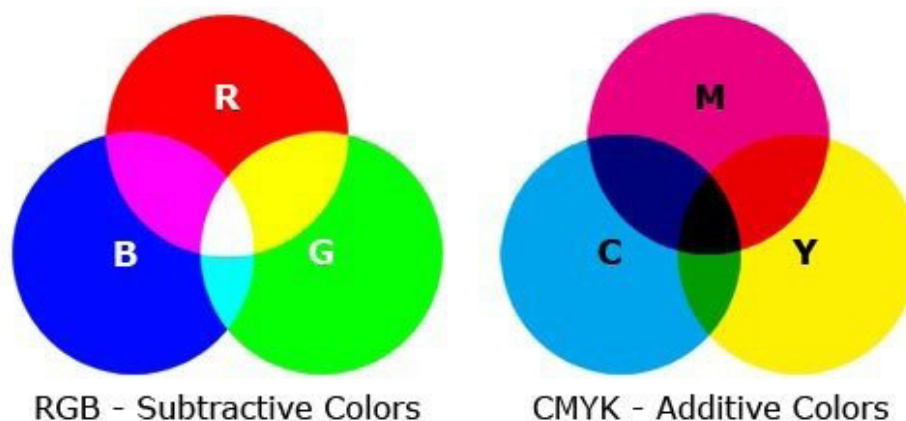
MONOCHROMATICKÉ BARVY – jsou odstíny jedné barvy, skvěle se kombinují s barvou kontrastní.

CMYK

Model je založený na tzv. subtraktivním míchání barev a je to známý systém, který začíná u modré azurové (Cyan), červené purpurové (Magenta) a žluté (Yellow) a je doplněn o černou barvu (nikoliv Black ale Key), jež vznikne smícháním základních barev. Tento model se využívá u reprodukčních zařízení, tiskáren aj.

RGB

Barevný model RGB neboli červená-zelená-modrá je aditivní způsob míchání barev používaný v barevných monitorech a projektorech (jde o míchání vyzařovaného světla), tudíž nepotřebuje vnější světlo (monitor zobrazuje i v naprosté tmě) na rozdíl např. od CMYK modelu.

Základní studijní literatura:

ADAM R.: *Česká malba 1985-2005*, Mediagate, 2006

BLÁHA, J., SLAVÍK, J. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: SPL, Práce 1997.

GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Odeon, 1991.

LOSOS L: *Malba, výtvarné techniky*, Aventinum, 2010

ROESELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. 1. vydání.

SLÁNSKÝ, B.: *Technika malby I., II.*, SNKLHU, 1953

Doporučená studijní literatura:

DUB, P. : *Vybrané postkonceptuální přesahy ve vybrané české malbě*, 2012

EDWARD, Lucie-Smith. *Artoday*. Phaidon Press 1999

LAMAČ, M.: *Myšlenky moderních malířů*. Praha: Odeon, 1968 (i další vydání)

ŠAMŠULA, P. *Obrázárna v hlavě 1-2*. Praha: SPL Práce 1996. 1. vydání.

ZHOŘ I. *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: SPN, 1992. 1. vydání